

MASROP E-Dergi

Mimarlar Arkeologlar Sanat Tarihçileri Restoratörler Ortak Platformu E-Dergisi (MASROP E-Dergi)

E-Journal Common Platform of Architects, Archaeologists, Art Historians and Conservator-Restorers (MASROP E-Dergi)

Cilt 12.1

Nisan 2018

MASROP E-Dergi 12.1, 2018

© MASROP E-Dergi, 2018

Mimarlar Arkeologlar Sanat Tarihçileri Restoratörler Ortak Platformu E-Dergisi
MASROP E-Dergi

E-Journal Common Platform of Architects, Archaeologists, Art Historians and Conservator-Restorers

MASROP E Dergi Ulusal Hakemli bir e-dergidir.

MASROP E Dergi is a National Refereed Journal

Türkçe olarak yılda 2 sayı (Nisan ve Kasım) yayınlanır.

Published in Turkish annually in two issues (April and November)

Yayın Sahibi / Publication Proprietor

Uğur Alanyurt

Elektronik Sayfa ve Grafik Tasarım / Web and Graphic Design

Selçuk Öztürk

E-Dergi Tasarım / E-Journal Design

Öğr. Gör. (M. A.) Ceren Baykan (T.Ü.); Doç. Dr. Daniş Baykan (T.Ü.)

Posta Adresi / Address

Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, I. Bina, Kat 1, oda nu.: 106, Klasik Arkeoloji Laboratuvarı, Güllapoğlu Yerleşkesi, 22030, Merkez / Edirne

Telefon / Phone

0-284-235 95 27 Dâhili: 1202

E-posta Adresi / E-mail

masrop.e.dergi@gmail.com

İnternet Adresi / Web Address

<http://www.masrop.org>

ISSN: 1307-4008

Ön Kapak:

Tasarım Ceren Baykan (T.Ü.)

Arka Kapak:

MASROP E-Dergi'nin Yayın kuralları

Cilt 12 Sayı 1 Nisan 2018

Bu e-dergide yayınlanan makalelerin yayın hakkı saklıdır. MASROP E-Dergi'de yer alan makaleler tekil ve toplu şekilde dijital veya matbu olarak çoğaltılamaz. Yazılar ve görseller hiçbir şekilde ticari olarak kullanılamaz. Bilimsel yayınlarda kaynak gösterilerek alıntı halinde kısmi kullanımı mümkündür. Makalelerin görsellerinin bilimsel amaçlı kullanımı yazarının iznine bağlıdır. Makale görselleri kaynak gösterilmediği sürece yazarına aittir. Makalelerdeki yazın ve görsel içeriğin yasal sorumlusu yazarıdır.

Yayın Kurulu / Editorial Board

Kurucu ve Onursal Başkan / Founder and Honorary Chief
Oktay Ekinci

Onursal Yayın Kurulu / Honorary Editorial Board

Prof. Dr. Belkıs Dinçol (İstanbul Ü. *emekli*) Prof. Dr. Turan Efe (Bilecik Şeyh Edebali Ü. *emekli*)
Prof. Dr. Mehmet Özdoğan (İstanbul Ü. *emekli*) Prof. Dr. Nuran Şahin (Ege Ü. *emekli*)
Prof. Dr. Elif Tül Tulunay (İstanbul Ü. *emekli*)

Başkan / Editor

Doç. Dr. Daniş Baykan (Trakya Ü.)

Yardımcı Başkan / Deputy Editor

Dr. Ergün Karaca (Trakya Ü.)

Düzenleme ve Dizgi / Redaction and Editing

Ceren Baykan (Trakya Ü.)

İngilizce Düzenleme / English Redaction

Dr. Emma Louise Baysal (Trakya Ü.)

Elektronik Sayfa Sorumlusu / Webmaster

Uğur Alanyurt (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Ü.)

Yayın Kuruluna ilaveten / In addition to the Editorial board

Yayın Danışma Kurulu / Editorial Advisory Board

Ünvan (Prof.; Doç.; Dr.) ve soyadı alfabetik / Title and surname, alphabetic

Prof. Dr. Sümer Atasoy (Karabük Ü. <i>emekli</i>)	Prof. Dr. Serdar Aybek (Celal Bayar Ü.)
Prof. Dr. Asnu Bilban Yalçın (İstanbul Ü.)	Prof. Dr. Demet Binan (Mimar Sinan G.S.Ü.)
Prof. Dr. Bekir Eskici (Gazi Ü.)	Prof. Dr. Sedef Çokay Kepçe (İstanbul Ü.)
Prof. Dr. Gül Gürtekin Demir (Ege Ü.)	Prof. Dr. Necmi Karul (İstanbul Ü.)
Prof. Dr. Zeynep Koçel Erdem (Mimar Sinan G.S.Ü.)	Prof. Dr. Gül Işın (Akdeniz Ü.)
Prof. Dr. Sevgi Lökçe (Atılım Ü.)	Prof. Dr. Mustafa Özer (Medeniyet Ü.)
Prof. Dr. M. Sacit Pekak (Hacettepe Ü.)	Prof. Dr. Gürcan Polat (Ege Ü.)
Prof. Dr. Ayla Sevim Erol (Ankara Ü.)	Prof. Dr. Hamdi Şahin (İstanbul Ü.)
Prof. Dr. Gülsün Umurtak (İstanbul Ü.)	Prof. Dr. Ahmet Yaraş (Trakya Ü.)
Doç. Dr. Sennur Akansel (Trakya Ü.)	Doç. Dr. Çiler Altınbilek Algül (İstanbul Ü.)
Doç. Dr. Atilla Batmaz (Ege Ü.)	Doç. Dr. Adnan Baysal (Trakya Ü.)
Doç. Dr. Yener Bektaş (Ahi Evran Ü.)	Doç. Dr. Özgü Çömezoğlu Uzbek (İstanbul Ü.)
Doç. Dr. Melda Ermiş (İstanbul Ü.)	Doç. Dr. Lale Doğer (Ege Ü.)
Doç. Dr. Kenan Eren (Mimar Sinan G.S.Ü.)	Doç. Dr. İlkan Hasdağlı (Trakya Ü.)
Doç. Dr. Dinçer Savaş Lenger (Akdeniz Ü.)	Doç. Dr. Aşkım Özdzibay (İstanbul Ü.)
Doç. Dr. Müjde Peker (İstanbul Ü.)	Doç. Dr. Hasan Peker (İstanbul Ü.)
Doç. Dr. Ayça Tiryaki (İstanbul Ü.)	Doç. Dr. Gülgün Yılmaz (Trakya Ü.)
Dr. Ahmet İhsan Aytek (Mehmet Akif Ersoy Ü.)	Dr. Baki Demirtaş (Trakya Ü.)
Dr. Cevdet Merih Ereğ (Gazi Ü.)	Dr. Öznur Gülhan (Ankara Ü.)
Dr. Burcu Kırmızı (Mimar Sinan G.S.Ü.)	Dr. Hüseyin Köker (Süleyman Demirel Ü.)
Dr. Serdar Mayda (Ege Ü.)	Dr. Nil Orbeyi (Mimar Sinan G.S.Ü.)
Dr. Aliye Erol Özdzibay (İstanbul Ü.)	Dr. Murat Özgen (Mimar Sinan G.S.Ü.)
Dr. Hüseyin Sami Öztürk (Marmara Ü.)	Dr. Deniz Sarı (Bilecik Şeyh Edebali Ü.)
Dr. Işık Şahin (Trakya Ü.)	Dr. Aksel Tibet (İFEA İstanbul)
Dr. Murat Türkteki (Bilecik Şeyh Edebali Ü.)	Dr. Fatma Banu Uçar Çakan (İstanbul Ü.)
Dr. Derya Yalçıklı (Çanakkale 18 Mart Ü.)	Dr. Fuat Yılmaz (Trakya Ü.)
Dr. Davut Yiğitpaşa (Ondokuz Mayıs Ü.)	Dr. Aslıhan Yurtsever Beyazıt (İstanbul Ü.)
Dr. Melike Zeren Hasdağlı (Uşak Ü.)	

MASROP E-Dergi

Mimarlar Arkeologlar Sanat Tarihçileri Restoratörler Ortak Platformu E-Dergisi

Cilt 12 Sayı 1 Nisan 2018 Hakemleri

Prof. Dr. Sedef Çokay Kepçe	(İstanbul Ü.)
Prof. Dr. Ayla Sevim Erol	(Ankara Ü.)
Doç. Dr. Sennur Akansel	(Trakya Ü.)
Doç. Dr. Daniş Baykan	(Trakya Ü.)
Doç. Dr. Yener Bektaş	(Ahi Evran Ü.)
Doç. Dr. Aşkıım Özdizbay	(İstanbul Ü.)
Doç. Dr. Müjde Peker	(İstanbul Ü.)
Doç. Dr. Gülgün Yılmaz	(Trakya Ü.)
Dr. Baki Demirtaş	(Trakya Ü.)
Dr. Ergün Karaca	(Trakya Ü.)
Dr. Nil Orbeyi	(Mimar Sinan G.S.Ü.)
Dr. Işık Şahin	(Trakya Ü.)
Dr. Fatma Banu Uçar Çakan	(İstanbul Ü.)
Rest. Uğur Alanyurt	(Mimar Sinan G.S. Ü.)

İçindekiler

MASROP E-Dergi Künye	ii
MASROP E-Dergi Yayın ve Yayın Danışma Kurulu	iii
Bu Sayısının Hakemleri	iv
İçindekiler	v
Sunuş	vi
Baykan, Ceren “Arkeolojik Buluntuların Koruma ve Onarımında Paraloid® B-72” <i>Paraloid® B-72 in the Protection and Repair of Archaeological Finds</i>	1-9
Çokay Kepçe, Sedef “Yeni Veriler Işığında Perge Macellumu Hakkında Gözlemler” <i>Observations about the Perge Macellum in the light of new research</i>	10-20
Hınçal, Sibel - Gültekin, Timur “9-19 Yaş Arasındaki Elit Yüzücülerde Biyolojik Saatin Performansa Etkisi” <i>The Effect of Biological Time on Performance in Elite Swimmers Between 9-19 Years</i>	21-34
Turak, Özgür “Boğa ve Trident: Poseidon’un Kökeni Üzerine Bir İnceleme” <i>Bull and Trident: an Investigation of the Origin of Posedion</i>	35-48
Yılmaz, Mesut - Tek, Sinan “Antalya Yivli Minare ve Camisinin Restorasyon, Güçlendirme ve Zemin Etüt Çalışmaları” <i>Restoration, Reinforcement and Site Investigation Studies of the Yivli Minaret and its Mosque-Antalya</i>	49-72

Sunuş

2018'in bu ilk sayısında gelişmiş Yayın ve Yayın Danışma Kurullarımızla değerli okuyucularımıza merhaba diyoruz. Bu yıl sonunda ULAKBİM ve ODİS izleme süreçlerimiz tamamlanmış ve denetim gerçekleşmiş olacaktır; bu nedenle önümüzdeki sayılardan itibaren taranma süreçlerindeki olumlu gelişmeleri duyuracağımız umudunu taşımaktayız. TÜBİTAK ve Ulakbim tarafından 2013 yılında oluşturulan akademik dergi platformu DergiPark'ın, Trakya Üniveristesi Balkan Kongre Merkezi Senato Salonu'nda 20 Nisan 2018 Cuma günü, kullanıcılar veya kullanma potansiyelindeki dergi sahipleri ile editörler için düzenlenen toplantıya Yayın Kurulu olarak katılım sağlanmıştır. Toplantı sırasında saptanan bir dizi düzenleme bu sayı ve önümüzdeki sayılar için işleme konulmaya başlanmıştır. Ayrıca DergiPark başvurusunun kabulü ardından dergimizin makale gönderim ve hakem süreçlerinin DergiPark üzerinden yürütülmesine karar verilmiştir. Bundan sonraki yayın hayatında (bu sayıdan itibaren) dergimizin ciltleri yıl içinde 1. ve 2. sayı şeklinde numaralandırılacaktır.

Nisan 2018 sayımızda (MASROP E-Dergi 12.1) “Arkeolojik Buluntuların Koruma ve Onarımında Paraloid® B-72”, “Yeni Veriler Işığında Perge Macellumu Hakkında Gözlemler”, “9-19 Yaş Arasındaki Elit Yüzücülerde Biyolojik Saatin Performansa Etkisi”, “Boğa ve Trident: Poseidon'un Kökeni Üzerine Bir İnceleme” ve “Antalya Yivli Minare ve Camisinin Restorasyon, Güçlendirme ve Zemin Etüt Çalışmaları” isimli makaleler olmak üzere toplamda beş çalışma yayınlanmaktadır.

Her sayıyla genişleyen Yayın Danışma Kurulumuzun yeni üyelerine; geçtiğimiz sayıdan itibaren Yayın Kuruluna katılan Yardımcı Başkan Dr. Ergün Karaca ve Düzenleme ve Dizgi sorumlusu Ceren Baykan'a; bu sayıdan itibaren Yayın Kurulumuza katılan İngilizce Düzenleme Sorumlusu Dr. Emma Louise Baysal ve Elektronik Sayfa Sorumlusu Uğur Alanyurt'a bu sorumluluğu üstlendikleri için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yazılarını bizimle paylaşarak MASROP E-Dergi'ye gönderen tüm **Yazarlarımıza**; **Yayın Danışma Kurulu**'na ve bu sayının yükünü üstlenen tüm **Hakemlerimize** teşekkürlerimi sunuyorum.

Bilim yolunda sağlıklı ve başarılı yarımlar...

Saygılarımla...

Doç. Dr. Daniş Baykan

Boğa ve Trident: Poseidon’un Kökeni Üzerine Bir İnceleme

Özgür Turak*

Öz

Poseidon, Yunan mitolojisinde deniz tanrısıdır. İsmi “toprağın eşi” anlamına geldiği düşünülür. Poseidon, aynı zamanda depremleri de kontrol eder. Yaratıcı güçle ilgili olan boğa, onun için kutsaldır, göksel bir sembol olan trident ise atribüsüdür. Tanrının kökeni tartışmalıdır. Bu semboller kudretli gök tanrılar ile ilintili olduğu düşünülürse, başka kanıtlar ve tanrının özünden günümüze ulaşan izler takip edildiğinde, onun erken dönemlerdeki kudreti anlaşılır ve Poseidon’un göksel kimliği açığa çıkar. Bir teori onun bereketlilik daimonu olduğudur; tanrı, Demeter ile aygıra dönüşerek ilişkiye girmiştir. Bu ilişki eril ve dişil bereketlilik daimonlarının birleşimini gösterir niteliktedir. Bu makalede Poseidon’un kudretli geçmişini yansıtan izler takip edilerek, onun kökeni incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yunan Mitolojisi, Poseidon, Boğa, Toprak, Bereketlilik

Bull and Trident: an Investigation of the Origin of Poseidon

Abstract

Poseidon is a sea God who is Greek in origin, the meaning of his name is thought to be “consort of the earth”. He is also the god of earthquakes. The Trident which, is the emblem of Poseidon, is a solar symbol in origin. Also the bull is sacred to him. In general the bull is a symbol of creation, it arouses strength and vitality. The origins of Poseidon are very controversial. If the symbolism of the bull and the trident indicates celestial power, then in early times he was a god of the sky. Also in early times he was a male spirit of fertility. This phenomenon fits well with his relation to bulls and horses. One theory is that he was a daemon of fertility; he had transformed to a stallion and entered a relationship with Demeter. With this relation, we have the union of the male and female powers of the fertility of the earth. This article aims to argue the origin of Poseidon.

Keywords: Greek Mythology, Poseidon, Bull, Earth, Fertility

· Dr. Özgür Turak, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı, A Blok 3. Kat, Nu.9, Fatih - İstanbul, ozgurturak@gmail.com. (<https://orcid.org/0000-0001-5785-1322>)

Su, varoluşun kaynağı ve tüm üretken güçlerin sembolüdür. Eliade, “*potansiyel gücün ve ayrışmamışlığın ilkesi, her tür kozmik belirlemenin temeli, bütün tohumların taşıyıcısı olan su, bütün biçimlerin kaynaklandığı ve bir felaket ya da kendi gerilemeleri sonucunda dönecekleri ilk özü simgeler. Başlangıçta ya da her tür kozmik döngünün sonunda su vardır*” der. Su hemen hemen tüm kültürlerin kozmogonilerinde, mitlerinde ve ritüellerinde dölleyici güçtür. Taşdığı tohumlar ile toprağı, kadınları ve hayvanları dölleri (Eliade 2003a: 196).

Yaşamın sembollerinden biri olan suyun dini yönü fazladır. Pınarlar, göller, çaylar, ırmaklar vb. gibi suların etrafında çok sayıda tapım gelişmiştir. Su tapımları, Neolitik Dönemden günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır (Eliade 2003a: 206-208). Arındırıcı gücü, iyileştirici gücü, yeniden doğum olgusunu içermesi bu sürekliliği kanıtlar niteliktedir.

Yunan mitolojisinde su elementinin tanrısı Poseidon’dur. Tanrının özünde tıpkı kardeşi Zeus gibi göksel bir kudret vardır. Hatta, “Karanlık Çağlar” öncesi Pylos’ta Zeus’tan daha üstündür. Bu makalede Poseidon’un Yunan mitolojisinde zamanla kaybettiği kudretinin izleri takip edilerek, tanrının kökeni incelenecektir.

Yunan Su Tapımları ve Tanrıları

Yunan dininde suyun hiyerofanisi olarak çok sayıda tanrıdan söz edilebilir. Theogonia’da toprağın (Ge/Gaia), denizi (Pontos¹) *parthenogenesis*le yarattığı, daha sonra gökle (Uranos) birleşerek Titan Okeanos’u doğurduğu aktarılır (Hes. *Theog.* 126 vd.). Pontos’la olan birleşmesinden ise Nereus, Thaumias, Phorkys, Keto ve Eurybia dünyaya gelmiştir. Aynı zamanda Yunan inanışında bütün suların bir tanrıçası/perisi (nympha) vardır. Suyun gücü ile yaratılan Nympha’lar, Yunanların halk hikayelerinde yer bulan ve bazı kentlerde küçük de olsa tapımları olan tanrıçalardır (Eliade 2003a: 210). Okeanos’un kardeşi Tethys ile birleşmesinden *Okeanidler*, Nereus ve bir okeanid olan Doris’in birleşmesinden ise *Nereidler* yaratılmıştır. Hesiodos’un da (*Theog.* 234 vd, 346 vd.) vurguladığı gibi isimlerini, bir ölümlü sayamaz, sadece kıyılarında yaşayanlar bilir. Bereketlilikle ilgili olan bu tanrıçalar, kahramanlar yetiştirirler. Ancak bu tanrıçaların korkunç yönleri de bulunur. Nympha’larla gün ortasında karşılaşılmalıdır, insanların zihinlerini bulandırır ve bir tür kendinden geçmeye sebep olurlar (Eliade 2003a: 211).

Su ile ilgili tapımlar, Hint Avrupalıların Yunanistan’ı istilalarından önce karşımıza çıkıyor. Bu tapım hakkında önemli verilerden birini Pausanias (Paus. I.34.4) aktarır. Yazar, Arkadia bölgesi Lykaio dağında bulunan bir pınarda gerçekleştirilen töreni izlemiş, bize kuraklık başladığında, rahibin bir meşe dalını pınara atarak bir ritüel gerçekleştirdiğini aktarır. Eliade’ye göre bu ayin çok eski bir yağmur duasıdır (Eliade 2003a: 209). Homeros, Troialıların Skamandros nehrine canlı atlar atarak kurban ettiğini yazmaktadır. Hesiodos, bir nehirden geçerken, dua edilmesini ve yıkanılmasını öğütler (Hes. *Erg.* 737). Yunan tanrılarının antropomorphik karakterine uygun olarak nehir tanrılarının da bu şekilde betimlendiği görülmektedir. Fakat, birçok nehir tanrısı boğa biçiminde ya da boğa gövdeli insan yüzlü olarak betimlenir. Nehir tanrıları içinde ön plana çıkanı Akheloos’tur. Homeros, onu tüm ırmakların kralı olarak gösterir (Hom. *İl.* XXI, 194).

¹ Pontos, Yunan kozmogonisinde denizdir. Deniz onun ikameti değildir, kendisidir. Bu noktada denizin bir diğer tanrısal figürü değil Thalassa’dan söz etmek gerekir. Pontos ile birleşmiş, balıklar ve başka deniz yaratıklarını doğurmuştur. Thalassa kelime kökü incelendiğinde Yunanca değildir (Kitto 2017: 14 vd). Bu tanrısal figür Yunanların bölgeye gelmeden önce yaşayan otokton halklara mı aittir? Muhtemelen. Pontos ile olan birleşmesini, iki farklı kültür arasında kaynaşma olarak yorumlayabiliriz.

Poseidon

Yunan kozmogonisinde üçüncü kuşak içinde yer alan Poseidon’un payına, kozmosun bölünmesi ile su/su’lar düşmüştür (Hes. *Theog.* 454 vd). Denizin eril yönü-çılığına döndüğünde dalgalarla çalkalanan, fırtınalarla kasıp kavuran bir güç olarak belirme-tanrının karakteriyle yansıtılmıştır (Morford vd. 2011: 166). O, vahşi bir tanrıdır, sert ve acımasızdır, dölleyicidir. Poseidon aynı zamanda depremlerin tanrısıdır, toprağı kuşatan ve yeri sarsandır (Hes. *Theog.* 15) ve bu özelliğinin su ile ilgili olduğu düşünülür². Poseidon’un en önemli atribüsü egemenlik sembollerinden ve özünde göksel kudret bulunan tridentir. Kültünde at ve boğa özel bir öneme sahiptir.

Poseidon, Yunan dininin arkaik döneminde göksel egemenliğini hızla kaybetmiş, ancak bir elementin tanrısı olarak önemini sürdürmüş bir tanrıdır. Bir zamanların kudretli tanrısallık özelliklerinin izleri, doğumunda, isminde, kültüründe, efsanelerinde, kutsal bitki ve hayvanlarında takip edilebilir. İlerleyen satırlarda Poseidon’un zamanla yitirdiği özünü okuyucunun belleğinde toparlamaya çalışacağım.

Tanrının doğum efsanesi ile başlamak yerinde olacaktır. Titan Kronos ve Rheia’nın oğlu olan Poseidon, babası tarafından yutulmuştur (Hes. *Theog.* 457 vd.; Apollod. *Bibl.* 1.5-7). Küçük kardeşi Zeus tarafından kurtarılacak ve payına deniz düşecektir. Doğumun bir diğer varyasyonunda Rheia, onu dünyaya getirmiş ve bir koyun sürüsü içinde saklamıştır (Grimal 1997: 773 vd)³. Kronos’a ise doğurduğu bir tayı yutturmuştur. Bu doğum Yunanistan’ın Arkadia bölgesindeki Mantinea’da gerçekleşmiştir (Larson 2007: 66; Paus. 8.2). Bu tradisyona göre Poseidon, Zeus’tan önce doğmuştur, öyle ki Arkadia’da Poseidon tapımı bir hayli özeldir. Genel olarak Poseidon bazı tradisyonlarda Zeus’un ağabeyi (Hes. *Theog.* 456), bazılarında ise kardeşi (Hom. *İl.* XV. 158 vd, 204 vd.) olarak karşımıza çıkar. Bu noktada akla birçok kozmogonide gördüğümüz egemenlik mücadelesi gelir. Örneğin Ugarit mitolojisindeki gök tanrı Baal ile suların tanrısı Yam-Nahar örneğindeki gibi (Eliade 2003b: 191 vd). Bir egemenlik kanıtlama mücadelesi, ağabey-kardeş arasındaki güç ve üstünlük sağlama uğraşı, Zeus-Poseidon arasında ilk bakışta görülmez. Ancak izlerine detaylarda rastlarız. Homeros, İlyada’da (Hom. *İl.* I.400) Zeus’a yapılan ve Poseidon’unda içinde yer aldığı bir komplodan söz eder. Homeros’un yazınları incelendiğinde Poseidon’un Zeus’a belli bir noktaya kadar karşı gelebildiği görülür; ancak egemenliğinin sınırları da kesin çizilmiştir. İlyada’nın XV. bölümünde güç dengesi net bir biçimde yansıtılmıştır. Zeus, İris’i Poseidon’a bir mesaj iletmesi için görevlendirir: (158 vd.)

“ ...
söyle ona son versin, savaşa dövüşe
girsin tanrıların arasına ya da tanrısallık denize.
Ama sözlerimi dinlemez de direnirse,
... ..
ondan çok üstünüm, gönlüne iyice koysun bunu, hem yaşça da büyüğüm ondan
ama o çekinmez benimle bir tutmaya kendini,
... ..”

Poseidon’un Zeus’a cevabı ise (185 vd.):

² Yunanlar, depremlerin su ile ilgili olduğuna inanırlar. Bu noktada akla şu soru geliyor: çoğunlukla kıyı kentlerinde yaşayan Yunanlar, depremin sonucunda kıyıya vuran dalgalar ya da küçük tsunamileri bu şekilde mi yorumladılar?

³ Tanrıyı Telkhin’ler büyütüştür. Bunlar, Rhodoslu daimonlardır. Grimal’in de vurguladığı üzere bunlar, Zeus’un gizlenmesinde önemli pay sahibi olan Kuret’lere benzer. Okeanos kızlarından Kapheria’ya Poseidon’un süt annesidir; tıpkı Amaltheia’nın Zeus’un olduğu gibi.

*“Yeri Sarsan ünlü Tanrı dedi ki:
‘Yiğitliğine yığittir, bilirim onu,
ama beni küçümsemek ne oluyor, eşitim ben onunla,
bana zorla baş eğdirecek olan o mu?’
.....”*

Pasajın devamında Poseidon’un ağzından kozmosun pay edilmesi ve ona denizlerin düşmesi anlatılır. Sınır kesin çizilmiştir ve tanrının payına denizler düşmüştür, gök Zeus’undur. Paylaşımın ardından Poseidon (193 vd.):

*“Ama toprakla koca Olympos’ta herkesin payı var,
bu yüzden yaşamam ben Zeus’un keyfince,
gücü varsa rahat otursun kendi payında, ülkesinde
korkutmasın elleriyle, alçak yerine koymasın beni
.....”*

Bunun üzerine İris, Poseidon’u sakinleştirir, ona Zeus’un özellikle yaşça büyük olduğunu hatırlatarak, sözlerini yumuşatmasını ister. Poseidon, habercinin sözünü dinler (205 vd): “...kaderden eşit pay almış, eşit bir tanrı. Hadi baş eğeyim bir daha...” diyerek denize çekilir. Homeros, Poseidon için net bir sınır çizmiştir. Payı denizdir ve Zeus gök tanrısı olarak ondan üstündür. Metin iki tanrı arasındaki egemenlik mücadelesinin de izlerini kanımca net bir biçimde taşır.

Poseidon’un özünü açığa çıkartan bir başka iz de isminde gizlidir. Poseidon, “Posei” (voc.) ve “Das” (gen.) sözcüklerinden oluşan bileşik bir kelimedir. “Posei”, efendi anlamına gelen Sanskritçe “Patis” ile özdeşleştirilir. Latince “potis” ise “yapabilen, becerebilen, efendi” (Larson 2007: 57)⁴ anlamına gelir. “Das” genitif bir formdur. Buradaki “Da”, dê, gê/gaia (toprak ana)’dır (Kerenyi 1976: 64; Bremmer 2010 3, dipnot 21). Toprak ananın efendisi, tanrının bereket ile ilgili yönü gözler önüne serilmektedir. Tanrı, Myken’de po-se-da-o, Dor lehçesinde Potei-dan veya Potei-das olarak geçer. Anlamı üzerine çok tartışılmıştır. Willamowitz-Moellendorff, kelimenin toprağın eşi anlamına geldiğini belirtir (Willamowitz-Moellendorff 1931: 212 vd). Kerenyi, tanrının isminin analizi yapıldığında, toprak ile denizden daha fazla ilgisi olduğunun görüldüğünü ve Poseidon isminin bölgenin Yunan olmayan yerli halkının deniz tanrısının yorumu olduğunu iddia etmiştir (Kerenyi 1976: 66).

Poseidon’un Myken dininde önemi büyüktür. Diğer tarım toplumları gibi Mykenler de havanın, hayvan sürülerinin ve toprağın bereketliliğinin tanrılar tarafından kontrol edildiğine inanır, çeşitli ritüeller gerçekleştirerek onları yatıştırırlardı. Erken dönemlerde Minos dininden de etkilenmişlerdi (Castledon 2005: 142).

Messenia’da yer alan ve bu dönemde bir merkez olan Pylos’da çok sayıda Linear B tableti ele geçmiştir. Bu tabletlerde Zeus, Artemis, Paiawon (Apollon), Eualios (Ares) ve Hermes’in yanı sıra Poseidon’un ismi de “po-se-da-o-ni” olarak geçmektedir⁵ (Castledon 2005: 143; Chadwick-Ventris 1973: 282). Zeus, Myken pantheonunda yer alsa da onun baş tanrı olduğunu gösterecek herhangi bir veri yoktur. Tanrıya yapılan sunu ve adakların (Larson 2007: 62) fazlalığı, Poseidon’un baş tanrı olduğu düşüncesini doğurmuştur (Castledon 2005: 143) Pylos 172 numaralı tablette (Chadwick-Ventris 1973: 284 vd) yerel tanrıların kutsal yapılarından söz eder. Burada dişil Posidaeia karşımıza çıkar. Chadwick ve Ventris, bu tanrısal varlığın Zeus’un pantheonundaki eşi Diwia ile benzeştirmiştir (Chadwick-Ventris 1973:

⁴ Yazar, Potnia’nın (hakime) eril biçimi olarak yorumlar.

⁵ Tablet (PY Un 718).

289). Bu kelime Diwe yani Zeus’un dişil halidir (Larson 2007: 143)⁶. Posidaeia tanrının Hieros Gamos ile birleştiği bir tanrıça olarak yorumlanabilir. Pylos’un önemi Homeros’un dönemlerinde de devam etmiştir. Odysseia’da yeri titreten, mavi yeşil tanrıya yapılan siyah boğa kurbanlarından söz edilir (*Od.* III. 4-11). Poseidon’un bölgede önemini Dor göçleri sonrası ve özellikle Spartalıların güçlenmesi ile kaybettiği aşikardır. Burada tanrı “Pohoidan” olarak bilinir (Luraghi 2008: 122).

Poseidon’un kült merkezleri, bu merkezlerdeki sıfatları onun kökenine dair fazlasıyla iz taşır. Bunlar içinde en önemlisi, tanrını doğum mitosunda da değerlendirdiğimiz Arkadia’dadır (Jost 2007). Tanrı burada Demeter’in kızı Persephone’nin babası olarak gösterilir (Larson 2007: 66). Poseidon ve Demeter, Kerenyi’nin vurguladığı gibi çiftlik hayatı ve ürünleri ile ilgilidir. Yazar, tanrıçanın Zeus ile birleşmesinin Rhea biçiminde olduğunu, Poseidon ile birleşmesinin ise salt toprak şeklinde olduğunu öne sürer (Kerenyi 1988: 184). Efsane Arkadia’da Thelpusa’da geçer (Jost 2003 ve Jost 2007); Demeter kayıp kızını ararken, Poseidon onu görür ve âşık olur. Bundan rahatsız olan Demeter kırsağa dönüşerek, tanrıdan kaçır; ancak Poseidon aygır biçimine dönüşerek tanrıçayla birleşir. Bu birliktelikten kutsal bir at olan Areion ve de Despoina isimli bir kız dünyaya gelmiştir. Despoina (Jost 2007: 267-268) büyük bir ihtimalle, Persephone’nin Arkadia bölgesindeki karşılığıdır. Poseidon ve Demeter’in birleşmesinin özünde eski bir hikâyeye söz konusudur: eril ve dişil bereketlilik rdaimonlarının birleşmesi. Rose, dişil daimonun tahıl tanrısı Demeter’e, eril daimonun ise atların tanrısı Poseidon’a dönüştüğünü aktarır. Bunu atların Avrupa’nın birçok yerinde tahıl daimonları ile ilişkilendirilmesine bağlar (Rose 2005: 53).

Poseidon’un en önemli sıfatlarından biri de “*Hippios*”tur. Atların tanrısı, at yetiştiriciliği ve araba yarışları ile ilgili epithetin Yunan göçmenlerin Ege havzasına geldiklerinde ortaya çıktığı, at ve yetiştiriciliğinin bölgede daha evvel bilinmediğinden hareketle söylenebilir (Simon 1998: 63). Arkadia bölgesinde tanrı bir theriomorphism⁷ geçirmiştir. Hippios epitheti bu dönüşümle ilgilidir. Phigaleia’da Demeter’in kadın gövdeli, at başlı ahşap bir kült heykeline tapınılırdı (Jost 2007: 276-277). Tanrının atlarla ilgisini yansıtan bir başka önemli efsane Thesselia’da karşımıza çıkar. Petra’da Poseidon, “*Petraios* (kayaların)” sıfatına sahiptir. Tanrı, burada uyurken kayaları döllemiştir, bunun sonucunda kayalardan bir at dünyaya gelmiştir (Rose 2005: 55).

Tanrının, Myken sonrasına (M.Ö. 1050 civarı) tarihlenen en erken kült merkezi Isthmia’dadır. Bu alanda uzun bir süre tapınak inşa edilmemiş, kült, ziyafet ve onu takiben kurban ritüeli üzerine kurulmuştur (Larson 2007: 59). Bu döneme ait adak eşyaları arasında pişmiş toprak boğalar yer alır. M.Ö. 7. yüzyılda ilk tapınağın yapıldığı Isthmia’da Poseidon onuruna Pan-Hellenik oyunlar da düzenlenmiştir (kutsal alan için Broneer 1971). Bu oyunların kökeninde Isthmia’da Poseidon ve Amphitrite ile beraber tapım gören çocuk kahraman Palaimon-Melikertes’in onuruna düzenlenen cenaze oyunları olduğu söylenir (Gebhard 1987: 476). Bu oyunların galibine önceleri çam ağacından yapılan bir çelenk, daha sonraları ise yabancı kerevizden yapılan bir çelenk verilirdi (Larson 2007: 60). Bu iki bitki Poseidon için kutsaldır.

Poseidon’un önemli bir kült merkezi de Troizen’de yer alır. Kentte yer alan kült Ion kökenlidir. Dor kolonizasyonundan sonra, Poseidon kültü Halikarnassos’a taşınmıştır (Larson 2007: 63). Troizen’de tanrının aldığı sıfatı *Phytalmios* (bitkileri büyüten)’dir (Guthrie 1956: 96-97). Kentte yer alan Demeter *Thesmophoros* kutsal alanı, Poseidon’un oğlu Altheos

⁶ Araştırmacı söz konusu tanrıçanın Hera veya onun bir sıfatı olabileceği düşünülmektedir.

⁷ Hayvan biçimine dönüşme.

tarafından kurulmuştur (Larson 2007: 63, Calame 2000: 253). Tarımla olan alakası sebebi ile tanrıya ilk meyve sunusu (*aparkhai*: Suk Fong Jim 2014) yapılır. Demeter ile olan bu kült birleşiminin Attika, Arkadia, Argos ve Mykonos'ta da olduğu iddia edilir (Larson 2007: 63). Poseidon'un aldığı *Phytalmios* sıfatı sadece toprakla ilgisi ile değil, su üzerinde olan egemenliği ile de açıklanabilir. Su, bitkileri büyütendir ve tanrı sadece tuzlu suların değil, tatlı suların da hakimidir.

Attika bölgesinde Poseidon zikredilince akla Sounion gelir. Ancak tanrı Eleusis'te de önemli bir kültü sahiptir. Bilindiği gibi baş tanrı Zeus'un sıfatlarından biri *Pater* (Baba)'dır. Ancak, Kerenyi'nin aktardığı gibi bu bir sıfattan öteye gitmemiştir (Kerenyi 1976: 60). Poseidon, bu sıfatı Eleusis'teki kültüründe taşımıştır.

Ionia birliğinin toplanma merkezi olan Panionion'da önemli bir Poseidon kutsal alanı yer alır. Burada tanrı, *Helikonios* sıfatına sahiptir. Ionia'lılar, kültü Akhaia ya da Boiotia'dan beraberlerinde getirmişlerdir (Larson 2007: 58). Homeros (*İl.* 20. 403-405), Helikeli tanrıya boğa kurban edilmesinden söz eder. Delos'ta aralık-ocak aylarına denk gelen *Posideia* festivali yapılır. Anadolu kıyılarında ve adalarda çok sayıda kent bu festivale katılır. Tanrı Delos'ta *Asphalios* (kararlı, sarsılmaz) veya *Themeliokhos* (temellerin), Mykonos'ta ise *Phykios* (yosunların) gibi sıfatlara sahiptir (Larson 2007: 58). Tanrının ağırlıklı olarak deniz tanrısı, gemicilerin koruyucusu olduğu çok sayıda kutsal alanı vardır. Bunlar Atina, Rhodos, Samos, Potideia, Poseidonia gibi liman, burun veya adalarda yer alır (Larson 2007: 60-61).

Tanrı ile ilgili mitler incelendiğinde tanrının eril yönünün, dölleyici gücünün tıpkı ağabeyi gibi sıklıkla birliktelikleriyle vurgulandığı görülür. Öncelikle tanrının bu birlikteliklerden bazılarında dönüşüme uğradığını belirtmek gerekir: koç ve at. Tanrı, Thrakia kralı Bisaltes'in⁸ kızı Theophane ile koç şekline girerek bir birliktelik yaşamış ve bu birliktelikten altın postlu⁹ koç doğmuştur (Grimal 1997: 785). Koç tanrının kutsal hayvanı değildir, ancak erkekliği, bereketliliği ve gücü sembolize eder (Chevalier 1996: 786 vd).

Tanrı bir diğer birleşmesini Telkhin'lerin kız kardeşi Halia ile yaşamıştır. Bu birliktelikten altı erkek çocuk ve Rhodos isimli bir kız doğmuştur. Kendi oğullarının vahşetine uğrayan Halia kendini denize atmıştır ve o günden beri "Leukothea"¹⁰ ismini taşımıştır. Kerenyi, Halia, Aphrodite, Amphitrite ve Kapheria'nın¹¹ bir büyük tanrıça ile özdeşleştirilmesi gerektiğini vurgular ve Akdeniz'in kuzeyindeki adalarda bu tanrıçaya Hekate, Kabeiro ya da Demeter Kabeiria adı verildiğini, bu tanrıçanın da Kabeirlerin annesi olduğunu iddia eder (Kerenyi 1988: 184). Tanrının bir başka ilişkisi de Gorgo Medusa'yladır (Hes. *Theog.* 276 vd). Bu ilişkinin meyvesi Khrysaor ve Pegasus'tur (Gantz 1993: 62). Bazı kaynaklar onun Harpy'lerden birinin aşığı ya da babası olduğunu da aktarır (Rose 2005: 52). Poseidon, aynı zamanda Ge/Gaia ile birleşmiştir. Ondan Antaios ve Kharybdis dünyaya gelmiştir (Rose 2005: 53). Tanrının, Aphrodite ile de birleştiği ve ondan iki kızı olduğu da söylenir. Çok sayıda birlikteliği ve sayısız çocuğu olan Poseidon sadece iki tanrıça ile beraber olamamıştır: Apollon'la birlikte talip olduğu Hestia ve Zeus ile talip olduğu Thetis.

⁸ Helios ve Gaia'nın oğlu.

⁹ Argoslu gemiciler efsanesindeki altın postlu koç.

¹⁰ Mitolojide Thebes kralı Kadmos'un kızı Ino olarak gösterilir. Ino öldükten sonra deniz tanrıçasına dönüşmüş ve bu ismi almıştır. Roma'da Mater Matuta olarak tapım görür. Kerenyi 1988: 265.

¹¹ Poseidon'u Telkhin'lerle beraber büyüten Okeanid. Grimal 1997: 362.

Tüm bu birlikteliklerinin dışında bir element tanrısı olarak Poseidon, hieros gamosunu Nereid Amphitrite ile yapmıştır. Tanrıça, Poseidon ile evlenmek istememiş; Atlas dağına kaçmış ancak ikna edilerek tanrıyla evlendirilmiştir. Bu birliktelikten doğan Triton çocukları arasında en çok bilinenidir (Kerenyi 1988: 187 vd). Bu evlilik Zeus-Hera, Hades-Persephone evliliklerine benzer. Amphitrite de tıpkı, Hera gibi kıskançtır. Poseidon’un Skylla’ya olan aşkını sindirememiş ve onu canavara dönüştürmüştür (Graves 2004: 65). Ancak mitin bu kısmı çok daha geç bir varyasyondur (Hopman 2012: 188 vd). Poseidon ile Amphitrite evliliği tanrının salt deniz tanrısı olarak sınırının kesin çizildiği dönemi pekiştirmek için yapılmış olmalıdır.

Poseidon, “dölleyici tanrı” karakterine uygun olarak çok sayıda kahramanın babasıdır veya hayatlarında önemli rol oynamıştır. Tanrı, Lydia kralı Tantalos’un oğlu, Peloponnesoslu kahraman Pelops’a âşık olmuş, ona atlı bir araba hediye etmiştir (Hansen 2017: 435). Bazı kaynaklar onu Orkhomenoslu kahraman Minyas’ın babası olarak gösterir (Simon 1998: 58). Poseidon, aynı zamanda Attika’lı kahraman Theseus’un ve (Apollod. *Bibl.* 3.9.7 vd), Korinthoslu Bellerophon’un de babasıdır.

Tanrının efsaneleri incelendiğinde öne çıkan bir diğer detay onun Yunanistan’daki bölge veya kentler için diğer tanrılarla mücadele etmesidir. Bu mücadeleler içinde kuşkusuz en iyi bilineni eski bir Attika mitosuna dayanır: bölge ya da Atina için Athena ile yarışma. Bu mitos -göçmenler ile yerli bir halkın mücadelesi olarak yorumlanır (Rose 2005: 54). Bu mücadele bir savaştan ziyade bir uzlaşmadır. Mitosa dönecek olursak Poseidon akropoliste tridentini saplayarak, bir tuzlu su kaynağı, Athena zeytin ağacı yaratmıştır. Deniz tanrısı bu mücadeleyi kaybetse de Atina’da Poseidon Erekhtheus olarak tapım görmüştür. Poseidon’un ayrıca Hera ile Argos, Athena ile Troizen ve Helios ile Korinth için mücadele etmiştir.

Bu noktada tanrının özünü yansıtan, ikonografisinde de yer alan kutsal bitki, hayvan ve atribülerinden söz etmek gerekir. Poseidon için iki bitki kutsaldır: Çam ve yabani kereviz olarak da bilinen bir tür su bitkisi. Çam, apotropeik yönünün yanı sıra birçok erdemi simgeler, bunlar içinde bereketlilik, güçlü karakter, ölümsüzlük gibi öğeler ön plana çıkar (Cooper 2006: 131). Yunan mitolojisinde Zeus, Asklepios, Artemis ve Dionysos gibi önemli tanrılar için kutsaldır. Poseidon’un toprak ve bereketlilik ile ilgili yönü düşünüldüğünde bu bitkinin onun için kutsal olması doğaldır.

Tanrının kökeni belki de en iyi gösteren, kutsal hayvanı attır. Birçok olguyu sembolize etmesinin yanı sıra at yaşam ve ölümün simgelerindedir; güneş ve ay tanrılarının arabalarını çeker. Bereketliliği de sembolize eder. Zamanla at, kurban hayvanı olarak boğanın yerini almıştır (Cooper 2006: 85). Poseidon’a özellikle erken dönemlerde Yunanistan’da (Argos, Arkadia, Boiotia gibi) at kurbanı yapıldığı bilinmektedir. Örneğin, Pausanias (Paus. 8.7.2.) Dine akarsuyuna canlı at kurbanından söz eder. Kurban sunanlar, Poseidon’dan bir karşılık bekler. Hint Avrupa toplumlarında at kurbanı yiyecek için yapılır. Atın sığır getirdiği ve bu sığırın da bereketlilikle ilgili olan boğa olduğuna inanılır (Burkert 1979: 114).

Boğa ve Trident

Poseidon, Myken öncesi dönemlerde at haricinde çok daha güçlü bir hayvan olan boğa ile ilişkilidir. Boğa insanlar için ne anlama gelir? Kozmogonilerde ne gibi bir yere sahiptir ve neyi simgeler? Bu soruların cevabı birçok kültürde ortaktır. Boğa genellikle doğanın eril ilkesini, erkeğin üreme gücünü temsil eder (Gezgin 2007: 53). Güneşin üretken simgesi olarak tüm gökyüzü tanrıları için kutsal sayılır. Dünyayı ve aynı zamanda doğanın su/nemli gücünü sembolize eder. Boğanın temsil ettiği yaratıcı güç, göksel olaylar ile (yağmur, fırtına, şimşek,

nem vb.) somutlaşır. Boğaya binme ya da boğaların çektiği bir araba içinde yol almak, fırtına tanrılarının imgesi olarak görülür¹². Bir boğanın böğürmesi şimşegi, fırtınayı ve de aynı zamanda bereketliliği simgeler. Apotropeik bir karakteri bulunan boğa, özellikle yeni yıla girerken kışın ölmesini ve yeni bir hayatın başlamasını kutlamak için kurban edilir (Cooper 2006: 26).

Trident, klasik mitolojide genellikle deniz tanrılarının (Yun. Poseidon, Rom. Neptunus) sembolü olarak, denizler üzerindeki egemenliklerini gösteren bir atribüdür. Sankritçe’de *trishula* (üç uçlu) olarak adlandırılır. Trident, ikonografik olarak baş tanrılarının atribüleri “şimşek demeti”ne benzer. İlk olarak, M.Ö. 3.bin Mezopotamya ve Harappa Uygarlığı mühürlerinde karşımıza çıkar. Hint Vedik mitolojisinde (M.Ö.1500-500) tanrı Indra’nın şimşek demeti (*vajra*’sı) ile özdeşleştirilir. Hinduizm’de (M.Ö.500’den sonra) Şiva’nın atribüsüdür (Beer 2003: 130). Mezopotamya’da aşağıda da değinileceği üzere Adad veya Ninurta gibi fırtına tanrılarının da sembolü olmuştur (Black-Green 2004: 118). M.Ö.2-1.bin Mezopotamya sanatında trident betimleri yine mühürler üzerinde karşımıza çıkar. Burada tanrı ya da *boğa-adam* tarafından taşınır (Black-Green 2004: 84). Bu noktada belirtmem gerekir ki trident ve şimşek demeti ayrı iki semboldür ve görünüş olarak birbirlerine benzerler. Fakat trident, göksel bir sembol olarak da görülür. Çatallarının güneş ışınlarını ve de şimşegi temsil ettiği düşünülmektedir (Chevalier 1996: 1035-1036; Cooper 2006: 180).

Boğa ve tridentin sembolizmasını inceledikten sonra diğer kültürlerin din ve mitolojilerindeki anlamları üzerine eğilmek, Poseidon’un özünü/ilksel kudretini anlamak için bir hayli açıklayıcı olacaktır. Burada okuyucunun dikkat etmesi gereken söz edilecek tanrılarının nitelik ve tezahürlerinde Poseidon ile benzer özellikleridir.

Boğa’nın tanrısal güç olarak yorumlanmasını, hangi dönemde bu özelliğe büründüğünü bilmek imkansızdır. Paleolitik Dönemin mağara resimlerinde görülen boğaların dinsel izleri Neolitik Dönemin Çatalhöyük’ünden (Melaart 1967: 84 vd), Minos kültürünün boğa kültüne kadar takip edilebilir.

Indus Vadisi’nde Veda (M.Ö.1500-600) tanrılarında, göklerin hâkimi Indra, boğa ile ilişkilidir. Hinduizm’de Şiva (Zimmer 2004; Dallapiccola 2003), beyaz boğa Nandi’ye biner. Aynı zamanda Şiva, *trishûlayı* (Chevalier 1996: 1036) atribü olarak taşır.

Akdeniz, Yakındoğu ve Ortadoğu’da güneş ve ay tanrıları boğa biçiminde görülür ya da onların atribülerini taşırlardı. Sümer mitolojisinde gökyüzü An ile yeryüzü Ki’nin birleşmesinden fırtına tanrısı Enlil¹³ “cennetin boğası” dünyaya gelmiştir. Pantheon’un önemli tanrılarında Enki *-erkek üretkenliğinin tanrısı*-su tanrısı olarak karşımıza çıkar (Kramer 1999: 106 vd). Sümer mitolojisindeki rolü büyüktür, evrene düzen getirmek, uygarlığın gerekliliklerini sağlamak amacı ile dünyayı dolaşır (Hooke 2015: 34). Tanrı, uygarlığı düzenleyen yasaların da (*mi*) koruyucusudur. Enki, aynı zamanda insanların da yaratılmasında

¹² Eliade, gök tanrılarının, fırtına tanrılarında evrilmesini iki grupta inceliyor: ilki dünyanın hâkimi, mutlak hükümdar, yasaların bekçisi gök tanrı (Varuna, Ahura Mazda gibi); ikincisi ise toprağın eşi, yağmur yağdıran, dölleyici bir tanrı (Zeus, Baal, Thor gibi). Fırtına tanrılarının ortak noktası cinsel güç (boğa ile temsil edilir), toprakla olan ilişkileridir. Boğa ve yıldırımın bu tanrılarının simgeleri olarak görülmesini MÖ 3. binden başlatır. Eliade 2003a: 100, 103-104.

¹³ Hava tanrısı, eski Yunandaki Zeus’a benzetilebilir.

baş rol oynamıştır¹⁴. Enki, gökyüzü ve yerin kurtarıcı boğasıdır (Cooper 2006: 27). Tanrının Babil’deki karşılığı, bilgelik ve sularla ilgili olan Ea’dır (Hooke 2015: 52). Mezopotamya’nın ay tanrısı Sin, boğa biçimi alır (Chevalier 1996: 132). Asur ve Babil tanrıları incelendiğinde Ramman, Asshur ve Adad boğaya binerler ve cennetin boğası olarak görülürler (Cooper 2006: 27). Babil baş tanrısı Marduk’un boğa ile ilişkisi vardır. Sami dilleri konuşan, M.Ö. 3000’lerde Levant bölgesinde doğan Ugarit Uygarlığı mitosları hakkındaki bilgiler Eski Ahit, Eski Yunan yazarları, Fenike yazıtları ve Ras Şamra yazıtlarından gelmektedir (Eliade 2003: 186). Pantheon’un başı bir ismi de boğa olan El’dır. Oğlu olarak ise Gök tanrısı Baal’dır. Nehirlerin ve denizlerin tanrısı olarak ise karşımıza Yam-Nahar çıkar (Hooke 2015: 113-114). Yam-Nahar, bir su canavarı, çok başlı bir su ejderi¹⁵ gibi düşünülür.

Mısır pantheonunda boğa kültü önemli bir yer tutar. Memphis’in kutsal boğası Apis’in izleri I. Hanedanlığa kadar (M.Ö. 2925-2775) sürülebilir. Evrenin yaratıcısı Ptah ile ilişkilendirilir. Güneş tanrısı Ra için ise Mnves kutsaldır (Doxey 2013: 179).

MÖ 2. binde Anadolu’da Hattileri egemenlikleri altına alan Hititler, önceleri Babil, daha sonra ise Hurri¹⁶ etkisinde kaldılar. Bu bağlamda Hitit pantheonunda çok kültürlü bir yapı söz konusudur. Pantheonun başında fırtına tanrısı Teşup bulunuyordu¹⁷. Kutsal hayvanı boğa idi. Tanrı, boğaların çektiği arabasına binerken, boğa biçiminde veya boğanın üzerinde betimlenmiştir (Gurney 2001: 127; Alacahöyük kabartması: 128 şek.11). Babylon, Tell Ahmar ve Zincirli’deki stellerde fırtına tanrısı elinde üç çatallı bir şimşek demeti taşımaktadır (Vieyra 1955: res.85-86; Zincirli steli: Gurney 2001: lev.28).

Bronz Çağı Akdeniz havzasında egemen olan Minos Uygarlığında boğa oldukça önemli bir yere sahipti. Toprağa ve deprem tanrısına kurban edilirdi. Aynı zamanda Minos dini ritüelleri içerisinde “boğa biniciliği” ön plana çıkmıştır (Younger 1976). Minos’ta boğa aynı zamanda üretkenliği, bereketliliği özünde saklar (Campbell 1995:55-56).

Görüldüğü üzere boğa, göksel tanrıların kutsal hayvanı ya da epifanisidir. Yunan mitolojisinde, Poseidon, Zeus, Dionysos ve Aphrodite için kutsal bir imge olmuştur. Poseidon kült ve mitolojisinde boğanın önemini Pausanias’tan (Paus. 10.9.3-4) öğreniyoruz. Yazar, Korkyra’da her gün bir boğanın sürüden ayrılarak deniz kıyısına indiğini, çobanların merak edip onu takip ettiğini ve sonunda deniz kıyısına geldiklerinde denizde çok sayıda orkinos gördüklerini aktarır. Aynı pasajda Korkyralıların, balık tutma yetilerini kaybettiği için Delphoi’ya elçiler gönderdiğini ve bunun sonucunda tanrıya boğa kurban etmeleri gerektiğini öğrendiklerini yazar. Pausanias’ın aktardıklarından Poseidon’un *boğa biçiminde insanlara görüldüğünü* ve onlara balıkları gösterdiğini anlıyoruz. Keza en önemli atribüsü olan trident de aynı zamanda göksel bir simgedir.

¹⁴ Kramer 1999: 130; Eliade 2003b, 79: “Enki’nin ezeli suların tanrısı olduğu kanısı yanlıştır ve Sümer anlayışında, karaların okyanus üzerinde oturduğu kabul edildiği için bu yanlışa düşülmüştür”. Yazar, tanrının toprağın efendisi, temellerin tanrısı olduğunu vurgular.

¹⁵ Eliade 2003a: 189 vd. Bu noktada akla eski Yunan mitolojisindeki Zeus-Typhon mücadelesi gelir. Bu egemenlik kanıtlama mücadelesi, baş-tanrı olacak tanrısal varlık ile karışık varlıkların mücadelesi birçok pantheonunda görülür. Ancak burada bir bereket tanrısı, su taşkınlıklarına, suyun yarattığı kaosa düzen getirilmiştir. Baal, aynı zamanda ölüm tanrısı Mot ile de mücadele eder (Eliade 2003: 191 vd). Ancak bu mücadeleyi kaybeder.

¹⁶ Hint Avrupalı olmayan, Mezopotamya ve Suriye’nin kuzeyinde yaşayan halk.

¹⁷ Tanrının Hurri dilindeki ismidir.

Değerlendirme

Yunanca, Hint Avrupa Dil ailesinde Yunan dilleri alt grubunda, Latince, Sanskritçe, Kelt ve Cermen dilleri ile akrabadır (Kitto 2017: 14). Yunanca’da -assos, -essos, -inthos gibi eklerle sonlanan kelimeler (Korinthos gibi) Yunanca kökene sahip değildir. Yunan pantheonunda bulunan birçok tanrının ismi (Athena, Hera, Aphrodite gibi), hiçbir dinde bu kadar ön plana yerleştirilmeyen kahramanlarının ismi (Akhilleus, Theseus gibi) Yunanca değildir (Mallory 2002: 84). Denizciliği bir karakter olarak benimsemiş bir halkın dilinde denizi karşılayan thalassa kelimesinin Yunanca olmaması şaşırtıcıdır. Bu dilbilimsel veriler Yunanların, başka bir kültürün dilinden çok sayıda kelime aldığını gösterir. Varılan sonuç Yunanların, Yunanistan’ın yerlisi olmayan Hint Avrupalılar olduğudur. İlk Yunanlar, muhtemelen M.Ö. 15. yüzyılda güçlenen, Linear-B yazısını kullanan Mykenler’dir. M.Ö. 12. yüzyılda, kuzeyden gelen Dor’lar ile birlikte artık bölge tamamen Yunanlaşmıştır. Ancak Dorların getirdiği yıkım, “Karanlık Çağları” doğurmuştur. Linear B tabletlerinden sonra yeniden yazının ortaya çıkması, M.Ö. 9. yüzyıl ortalarını bulmuştur.

Yunanlar, M.Ö. 3. binin sonlarında bölgeye geldiklerinde Paleolitik’ten bu yana yerleşime sahne olan ülkede başka bir din ile karşılaştılar. Bu din muhtemelen Ege ve Akdeniz’de coğrafyasından alışlagelen egemen tanrıça odaklı bir doğa dini idi. Hint Avrupalılar’ın temel yapısında, tıpkı klanlarının üç sınıfa bölünmesindeki (rahip-savaşçı-çiftçi) gibi bir üçlü inanç sistemi oluşturur: büyüsel ve hukuksal egemenlik tanrısı, savaşçı gücün tanrısı ve bereketin tanrısı (Eliade 2003b: 238). Bu üçlü sistem Ege’de dağılmış, diğer Hint Avrupa kültürlerindeki gibi izlerini çok açık bir şekilde devam ettirmemiştir¹⁸.

Burada Poseidon’un bir Yunan tanrısı mı yoksa Yunanlaşmış yerel bir tanrı mı olduğu sorusu cevaplanmalıdır. Yukarıda incelediğimiz birçok veri bu sorunun cevabını açıkça ortaya koyar: Poseidon salt bir Yunan tanrısıdır, bir başka deyişle Hint Avrupa tanrısıdır. Bunu dilbilimsel olarak destekleyebiliriz. Ancak mitler ve özellikle de biri bu konu için bir hayli açıklayıcıdır: Poseidon ve Athena’nın Atina için mücadelesi. Athena, kelime olarak Yunanca değildir ve ülkenin Yunan öncesi tanrılarında biridir (Nillson 1927: 420 vd.; Rose 1958: 3 vd). Bu mücadele yerel halk ile göçmenlerin silahsız bir savaşıdır. Mit, sembiyozun tamamlanmasını gösterir: yerlilerle göçmenler kaynaşmıştır. Mitin işaret ettiği gibi Poseidon bu göçmenlerin tanrısıdır.

Tam da bu noktada Poseidon’un Hint Avrupa anavatanından getirildiği mi yoksa Yunan ülkesinde mi kimlik bulduğu sorusu sorulmalıdır. Hint Avrupalılar, ataerkil bir toplumdur. Ekonomileri hayvan yetiştiriciliği üzerine kuruludur (Mallory-Adams 2006, Mallory-Adams 1997). Talancı ve savaşçı karakterli ve özünde göçebe olan bu halk için at (yabani veya evcilleştirilmiş) bir hayli önemlidir. Atı, Yunanistan’a kuzeyden, Hint Avrupalılar getirmiştir. Daha önce Akdeniz havzasında tanrılarının koç biçimine dönüştüğünü görüyoruz¹⁹. Poseidon’un özünde at vardı; onun kutsal hayvanı, sıfatı, çocukları idi. Ondan önce deniz tanrılarında hiçbirinde at kutsal değildi. Kanımca bu öz, Poseidon’un Yunanistan’da deniz tanrısı karakterine büründüğünü, Ege sembiyozunun bir sonucu olduğunu gösterir.

Yukarıda söz ettiğim Hint Avrupa üçlü dini sisteminde Poseidon nereye yerleştirilebilir? Bunu kısaca şu şekilde özetleyebiliriz: dini ilkelerin ortak inançlarından biri mana’dır. İnsanlar, doğada bir mana görür ve ona bir güç yükler, ondan sakınır (tabu) ve ona karşı gelen kişiyi arındırırlar (büyü). Sonuç olarak taşlardan bitkilere her varlığa bir “daimon” yüklenir.

¹⁸ Roma dininde Kapitol üçlüsü (Jupiter, Mars ve Quirinus) geleneğini Hint Avrupa sisteminin izlerinden biridir.

¹⁹ Hermes ve Apollon’un koça dönüşümleri için Kerényi 2018: 154.

Bu daimonlardan biri seçilir ve tapılır. Bu bağlamda Yunanistan’a gelen Hint Avrupa kavimleri yanlarında toprakta yaşayan, eril bir bereket daimonunu getirmiş olmalıdır (Guthrie 1956: 96). Dil bilimsel veriler-en azından büyük bir kısmı- tanrının isminin “Da’nın kocası” anlamında olduğunu göstermiştir. Poseidon’un sıfatları arasında bulunan “*Gaiaokhos* (toprağın efendisi)” onun, toprak ile olan ilişkisini kanıtlar. Bu bağlamda tanrı, üçlü dini sistem içinde bereketlilik daimonunu karşılar.

Poseidon’un sadece bir deniz tanrısı olmadığını, özünde egemen bir tanrı olduğunu, isminde, mitoslarında, dini ritüellerindeki izlerinden takip ettik. Tüm bu veriler fırtına tanrılarının özünde bulursa da Poseidon’un bir fırtına tanrısı olduğunu söylemek doğru değildir. Ancak, fırtına tanrılarının ortak noktası olan boğa (dölleyici güç) ve toprakla olan ilişki, tanrının özünde takip edilebilir. Yukarıda birçok açıdan değerlendirdiğimiz gibi Poseidon, Myken kültüründe egemen bir tanrıdır. Kültürün tarih sahnesinden çekilmesi ile tanrı gücünü yavaş yavaş kaybetmiş, yazının tekrar ortaya çıktığı zaman, Homeros’un da üzerine basa basa belirttiği gibi egemenliği denizle sınırlandırılmış olmalıdır.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

- Apollod. Bibl. Apollodoros, *Bibliothēke* (Bibliotheka), Çev. N. Nirven, İstanbul, 2017.
- Hes. Theog. Hesiodos, *Theogonia* (İşler ve Günler), Çev. A. Erhat-S. Eyüboğlu, İstanbul, 2017.
- Hom. İl. Homeros, *İlias* (İlyada), çev. A. Erhat- A. Kadir, İstanbul, 2017.
- Hom. Od. Homeros, *Odysseia*, Çev. A. Erhat- A. Kadir, İstanbul, 2017.
- Paus. Pausanias, *Periegesis Tes Hellados* (Description of Greece, vol.1-2 (Attica and Corinth), Loeb Classical Series, Çev. W. H. S. Jones, Cambridge, 1918.

Modern Kaynaklar

- Beer 2003: R. Beer, *The Handbook of Tibetan Buddhist Symbols*, Chicago ve Londra, 2003.
- Black-Green 2004: Black, J.-Green, A., *An Illustrated Dictionary. Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia*, Londra, 2004.
- Bremmer 2010: Bremmer, J.N., “The Greek Gods In The Twentieth Century”, *The Gods of Ancient Greece. Identities and Transformations*, Ed. J.N. Bremmer- A. Erskine, Edinburg Leventis Studies 5, Edinburg, 2010, 2-18.
- Broneer 1971: Broneer, O., *Istmia I: Temple of Poseidon*, Princeton, 1971.

- Burkert 1979: Burkert, W., *Structure and History of Greek Mythology and Ritual*, Londra, 1979.
- Chevalier-Gheerbrant 1996: Chevalier, J.-Gheerbrant, A., *Dictionary of Symbols*, Londra, 1996.
- Calame 2000: Calame, C, *Greek Mythology: Poetics, Pragmatics and Fiction*, Çev. J. Lloyd, Cambridge, 2000.
- Campbell 1995: Campbell, J., *Tanrının Maskeleri: Batı Mitolojisi*, Çev. K. Emiroğlu, İstanbul, 1995.
- Castledon 2005: Castledon, R., *Mycenaeans*, New York, 2005.
- Cooper 2006: Cooper, J., *An Illustrated Encyclopedia of Traditional Symbols*, Londra, 2006.
- Dallapiccola 2003: Dallapiccola, A.L., *Hint Mitleri*, Çev. B. Savcı, İstanbul, 2003.
- Doxey 2013: Doxey, D. M., “Egyptian Religion”, *The Cambridge History of Religions in The Ancient World, vol.I: From The Bronze Age to the Hellenistic Age*, Ed. Salzman M. R., Cambridge, 2013, 177-204.
- Eliade 2003a: Eliade, M., *Dinler Tarihine Giriş*, Çev. L. Arslan, İstanbul, 2003.
- Eliade 2003b: Eliade, M., *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi I. Taş Devrinden Eleusis Mysteria'larına*, Çev. A. Berktaş, İstanbul, 2003.
- Gantz 1993: Gantz, T., *Early Greek Myth. A Guide to Literary and Artistic Sources*, Baltimore ve Londra, 1993.
- Gebhard 1987: Gebhard, E. R., “The Early Sanctuary of Poseidon at Istmia”, *American Journal of Archaeology* 91/3, 1987, 475-476.
- Gezgin 2007: Gezgin, D., *Hayvan Mitosları*, İstanbul, 2007.
- Graves 2004: Graves, R., *Yunan Mitleri*, Çev. U. Akpur, İstanbul, 2004.
- Grimal 1997: Grimal, P., *Mitoloji Sözlüğü. Yunan ve Roma*, Çev. S. Tamgüç, İstanbul, 1997.
- Gurney 2001: Gurney, O.R., *Hititler*, Çev. P. Arpaçay, Ankara, 2001.
- Guthrie 1956: Guthrie, W.K.C., *The Greeks and Their Gods*, Boston, 1956.
- Hansen 2017: Hansen, W., *Yunan ve Roma Mitolojisi*, Çev. Ü. H. Yolsal, İstanbul, 2017.

- Hooke 2015: Hooke, S.M., *Ortadoğu Mitolojisi. Mezopotamya, Mısır, Filistin, Hitit, Musevi, Hıristiyan Mitosları*, Çev. A. Şenel, İstanbul, 2015.
- Hopman 2012: Hopman, M.G., *Scylla. Myth, Metaphor, Paradox*, Cambridge, 2012.
- Jost 2003: Jost, M., “Mystery Cults in Arcadia”, *Greek Mysteries. The Archaeology and Ritual of Ancient Greek Secret Cults*, Ed. M.B. Cosmopoulos, Londra ve New York, 2003, 143-168.
- Jost 2007: Jost, M., “The Religious System in Arcadia”, *A Companion to Greek Religion*, Ed. D. Ogden, Oxford, 2007, 264-280.
- Kerenyi 1976: Kerenyi, K., *Zeus and Hera. Archetypal Image of Father, Husband and Wife*, Londra, 1976.
- Kerenyi 1988: Kerenyi, K., *The Gods of The Greeks*, Londra, 1988.
- Kerenyi 2018: Kerenyi, K., *Yunan Mitolojisi: Tanrılar, İnsanlar ve Kahramanlar*, Çev. O. Özügül, İstanbul, 2018.
- Kitto 2017: Kitto, H.D.F., *Yunanlar*, Çev. A. Yurdaçalış, İstanbul, 2017.
- Kramer 1999: Kramer, S.M., *Sümer Mitolojisi. İÖ Üçüncü Bin Yıldaki Tinsel ve Edebi Gelişim Üstüne Bir Çalışma*, Çev. H. Koyukan, İstanbul, 1999.
- Larson 2007: Larson, J., *Ancient Greek Cults. A Guide*, Londra, 2007.
- Luraghi 2008: Luraghi, N., *The Ancient Messenians. Constructions of Ethnicity and Memory*, Cambridge 2008.
- Mallory-Adams 1997: Mallory, J.P.-Adams D.Q., *Encyclopedia of Indo-European Culture*, Londra, 1997.
- Mallory-Adams 2006: Mallory, J.P.-Adams D.Q., *The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World*, Oxford, 2006.
- Mallory 2002: Mallory, J. P., *Hint Avrupalıların İzinde. Dil, Arkeoloji ve Mit*, Çev. M. Günay, İstanbul, 2002.
- Mellaart 1967: Mellaart, J., *Çatal Hüyük. A Neolithic Town in Anatolia*, Londra, 1967.
- Morford 2011: Morford, M., Lenardon, R., Sham, M., *Classical Mythology*, Oxford, 2011.
- Nillson 1927: Nillson, M.P., *The Minoan-Mycenaean Religion and Its Survival in Greek Religion*, Londra, 1927.

- Suk Fong Jim 2014: Suk Fong Jim, T., *Sharing with The Gods. Aparchai and Dekatoi in Ancient Greece*, Oxford, 2014.
- Rose 1958: Rose, H.J., “Divine Names in Classical Greece”, *The Harvard Theological Review*, Vol. 51, No. 1, 1958, 3-32.
- Rose 2005: Rose, H.J., *A Handbook of Greek Mythology*, Londra ve New York, 2005.
- Simon 1998: Simon, E., *Die Götter der Griechen*, Münih, 1998.
- Vieyra 1955: Vieyra, M., *Hittite Art. 2300-750 BC*, Londra, 1955.
- Willamowitz-Moellendorff 1931: Willamowitz-Moellendorff, U., *Der Glaube Der Hellenen Band I*, Berlin, 1931.
- Younger 1976: Younger, J.G., “Bronze Age Representations of Aegean Bull-Leaping”, *American Journal of Archaeology* 80/2, 1976, 125-137.
- Zimmer 2006: Zimmer, H., *Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler*, Çev. G. Ç. Güven, İstanbul, 2006.

MASROP E-Dergi 12.1, 2018

YAYIN İLKELERİ

- ❖ Yazarlar ulusal, uluslararası geçerlilikteki genel etik kurallara; yazı ve görsellerde araştırma ile yayın etiğine uymalıdır. Etik Kurul onayı gerektiren çalışmalarda Etik Kurul onayına dair belge gönderilmesi ve makalede de Etik Kurul onayı alındığının belirtilmesi gerekmektedir.
- ❖ Makaleler; Arkeoloji, Sanat Tarihi, Restorasyon, Mimarlık ile bu bilim dallarıyla ilişkili çeşitli disiplinlerde yazılmış ve daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış, araştırmaya dayalı özgün makaleler olmalıdır. Değerlendirme sürecinden geçmek şartıyla başka bir yerde yayımlanmamış sempozyum bildirileri ile derleme, çeviri ve kitap tanıtımı yazılarına da yer verilir. Makalelerin yayımlanabilmesi için daha önce başka bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere kabul edilmemiş olması gerekir.
- ❖ Yayın dili Türkiye Türkçesidir. Türkçe geniş özet sunulması halinde yabancı dilde makaleler de yayımlanabilir.
- ❖ Yayımlanması uygun bulunan makalelerin telif hakkı MASROP E-Dergi'ye aittir; başka bir yerde yayımlanmaz. Yazarlara telif ücreti ödenmez. Dergiye yazı gönderen yazar makalenin yayımlanmama hakkının editör, yayın kurulu üyeleri ve hakemlerde saklı olduğunu ve onlardan gelecek değişiklik, düzeltme ve ilaveleri yapmayı taahhüt etmiş sayılır.

MAKALE YAZIM KURALLARI

Makaleler, referans sistemi, dipnot gösterme biçimi ve kaynakça düzenlenmesinde *American Psychological Association* (APA) stili temel alınarak hazırlanmış yazım kurallarına göre yazılmalıdır. Bu kurallarının yetersiz kalması durumunda APA'nın 6. baskısı, yazarların dikkate alacağı sürüm olmalıdır.

- ❖ Araştırma makaleler için Türkçe ve İngilizce özetler en az 100 en fazla 250 kelime arasında olmalı, beş anahtar kelime metinlerin altında verilmelidir.
- ❖ Makaleler Microsoft Word programı kullanılarak Times New Roman karakterinde, tek satır aralıklı olarak ve kenara dayalı şekilde yazılmalıdır. Metin 12 punto, dipnotlar 10 punto olmalıdır. Makalede, ana, ara ve alt başlıklar kullanılabilir. Bu başlıklar 12 punto/koyu (bold), kelimelerinin sadece ilk harfleri büyük olmalı, sola yaslanmalı ve numaralandırılmamalıdır.
- ❖ Bibliyografik referanslar metin içerisinde olmalıdır. Buna karşın metin akışının bozulacağı durumlar ile ek bilgi ve tanım aktarımlarında dipnot sistemi kullanılabilir.
- ❖ Kaynakça **Antik Kaynaklar**, **Modern Kaynaklar** ve **Elektronik Kaynaklar** şeklinde sınıflandırılmalıdır. Antik kaynak kısaltmaları için "Der Kleine Pauly, Lexikon der Antike 1, Deutscher Taschenbuch, Münih, 1979, XXI-XXVI" listesi, kabul edilen uluslararası standarttır.
- ❖ Kullanılan modern kaynakların bilgileri, metnin sonunda yazarların soyadı sırasına göre alfabetik olarak düzenlenen kaynakça bölümünde sıralanmalıdır.

Monografi Kitap: Baykan 2012

Baykan, D., *Allianoi Tıp Aletleri / Surgical Instruments From Allianoi*, Studia ad Orientem Antiquum (SOA) 2, İstanbul, 2012.

Fazlıoğlu 2009

Fazlıoğlu, İ., Damlıboğaz Finds: Inland Carian Archaic Pottery and Related Regions. Ed. Rumscheid, F. *Die Karer und die Anderen*, Bonn, 2009, 463-477.

Sürelî Yayınlar: Fıratlı 1965

Fıratlı, N., "İstanbul'un Yunan ve Roma Mezar Stelleri", *Belleten* 114.29, 1965, 263-323.

Yayımlanmamış Tezler: Baykan 2012

Baykan, D., *Allianoi Tıp Aletleri / Surgical Instruments From Allianoi*, Studia ad Orientem Antiquum (SOA) 2, İstanbul, 2012.

Elektronik Kaynaklar: Uzantı 1: <https://en.wikipedia.org/wiki/Allianoi>

- ❖ Görsellerin çözünürlüğü en az 300 pixel/inch, JPEG veya TIF formatında olmalıdır. Görseller metin içerisinde ya da metnin ardından levha halinde verilebilir. Görsel olarak kullanılan harita, plan, fotoğraf ve çizimlerin tamamının "**Resim**" olarak belirtilmesi gereklidir. Birden çok tablo kullanımı söz konusuysa bu durumda tablolar ayrıca numaralandırılabilir. Ana metnin sonunda görseller ve tabloların alt yazıları ve varsa alıntı yerleri liste halinde belirtilmelidir.
- ❖ Metin içerisinde kullanılan atıf kısaltmaları, ulusal (TDK) ve uluslararası standartlar haricinde; Numara, yüzyıl, bakınız gibi kelimeler (Milattan Önce, Milattan Sonra gibi çok alışılmış kısıltmalar hariç) kısaltma kullanılmadan açık yazılmalıdır.

Ayrıntılı makale yazım kurallarına http://masrop.org/?page_id=99 adresinden ulaşabilirsiniz.